

«Τρωάς» του Δημήτρη Δημητριάδη Από την ομάδα «Σημείο Μηδέν»

«Ο πόλεμος δεν τελειώνει ποτέ»

Μαρώ Τριανταφύλλου
21/03/2017

Η ομάδα «Σημείο Μηδέν» έχει ήδη πίσω της μια αρκετά μακριά και κυρίως μια δύσκολη πορεία, κατά την οποία απέφυγε τους συμβιβασμούς και έμεινε πιστή στο αρχικό όραμά της, το οποίο εξελίσσει από παράσταση σε παράσταση. Ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος είχε από την αρχή μια ξεκάθαρη αντίληψη τόσο για την θεατρική φόρμα όσο και για τις επιλογές συγγραφέων πάνω στους οποίους θα δούλευε. Πιστός στις αρχές του σωματικού θεάτρου, άξιος μαθητής του Θόδωρου Τερζόπουλου, γνωρίζει πολύ καλά τη μέθοδο του δασκάλου, ωστόσο αφορμάται και δεν προσκολλάται σ' αυτήν. Αντιθέτως, ειδικά στις τελευταίες του δουλειές -το εντυπωσιακό «Εμείς» του Ζαμιάτιν και την εξαιρετική «Αποστολή» του Μύλλερ και κυρίως τώρα στην «Τρωάδα»- προχωράει σε γενναίους αλλά προσεκτικούς πειραματισμούς, παγιώνει το ιδιαίτερο στίγμα του, δυναμώνει την πρότασή του. Συνομιλεί διακριτικά και οριακά με το ρεαλισμό, χορογραφεί τις ερμηνείες των ηθοποιών: η κίνηση έχει ένταση, δύναμη και καθαρότητα, αλλά η έκταση της χειρονομίας μικραίνει και η ερμηνεία κερδίζει σε εσωτερικότητα. Ενώ στις προηγούμενες δουλειές του κυριαρχούσε η γωνία, στην τελευταία το προτιμώμενο γεωμετρικό σχήμα είναι ο κύκλος. Ίσως γιατί το καλεί και το έργο που διάλεξε, για την δεύτερη φετινή δουλειά της ομάδας, η «Τρωάς» του Δημήτρη Δημητριάδη.

Ο Δημήτρης Δημητριάδης είναι πρωτίστως ποιητής. Και στο θέατρό του επίσης ποιητής είναι πάνω απ' όλα, «μεταγράφει ποιητικά την πραγματικότητα», όπως είχε πει κάποτε ο ίδιος. Σ' ό,τι ονομάζουμε «ευρύ κοινό» -μια έννοια που δεν καταλαβαίνω πολύ καλά, ομολογώ, πώς ορίζεται και σε τι αντιπαρατίθεται- είναι αρκετά άγνωστος. Και με αυτό εννοώ δυο πράγματα: ένα, πως δύσκολα κάποιος θα παρέθετε το όνομά του σε μια λίστα σύγχρονων θεατρικών συγγραφέων και δύο, πως από όσους τον έχουν παρακολουθήσει ή τον παρακολουθούν, πολλοί δυσκολεύονται να καταλάβουν το έργο του που ακροβατεί ανάμεσα στην

ποίηση, τη φιλοσοφία και την ψυχανάλυση, έργο δύσκολο, σκληρό και προκλητικό, με γοητευτική και σοφή αυθάδεια. Για του λόγου το αληθές, ας ξαναδιαβάσουμε προσεκτικά όχι τόσο το «Πεθαίνω σα χώρα» όσο τη «Λήθη», τον «Κυκλισμό του Τετραγώνου», κι ακόμα πιο πολύ τον «Φαέθωντα».

«Τρωάς», λοιπόν, κατά το «Ιλιάς», και δεν ξέρω αν η επιλογή της τριτόκλιτης, κατά την αρχαίαν, μορφής της λέξης οφείλεται στις ενδιαφέρουσες ηχητικές συνυποδηλώσεις της λέξης: το σκληρό «τρ» που οδηγεί στο «τρώγω», αλλά και στο «τραύμα», την χασμωδία που προκύπτει από την συνάντηση των δυο πλατιών φωνηέντων (ω, α) που μας πηγαίνει στην κραυγή η οποία εξέρχεται θηριωδώς από το χαίνον στόμα την ώρα της επίθεσης ή του θανάτου και το τελικό «ς» που την ανακόπτει ξαφνικά και ανατριχιαστικά με τον σερνάμενο, θανατερό συριγμό του.

Η «Τρωάς» ξεκινά μετά την πτώση της Τροίας, όταν όλα έχουν τελειώσει, η Τροία έχει ξεθεμελιωθεί και οι τρεις άντρες που εκπροσωπούν τον βασιλικό θρόνο, ο γέροντας Πρίαμος, ο γιος του Έκτωρ, ο πιο λαμπερός ήρωας της «Ιλιάδας» και διάδοχος στο θρόνο και ο δικός του γιος, ο μικρός Αστυάνακτας, είναι όλοι νεκροί. Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της πόλης υποταγμένα στο θάνατο. Ο Δημητριάδης δεν κρατά την διασωθείσα από την παράδοση εικόνα για τους ήρωες αυτούς. Ο δικός του Πρίαμος είναι ένας γέρος που λατρεύει τον πόλεμο, θλίβεται γιατί ο πόλεμος τέλειωσε, ελπίζει ότι ο πόλεμος δεν τελειώνει ποτέ: «Αλλά ο πόλεμος /με ξέκανε κι εμένα/Δεν ξέκανε όμως/την λύπη/Έτσι τελειώνει ο πόλεμος/Με λύπη /ότι τελείωσε/Γι' αυτό /δεν τελειώνει ποτέ/Ο πόλεμος ποτέ /δεν ξεκάνει/τον πόλεμο/Παίρνει ό,τι παίρνει/και ξαναρχίζει /για να ξαναπάρει». Η σκέψη του Δημητριάδη δεν βρίσκεται κοντά στο περίφημο απόσπασμα του Ηρακλείτου «πόλεμος πατήρ πάντων», αλλά στη σκέψη του Πλάτωνα πως ο πόλεμος είναι μέρος της πολιτικής, κι εδώ έγκειται το αντιπολεμικό (αλλά και μισάνθρωπο) μήνυμα του έργου: όταν αυτό που μας μαθαίνει ο πόλεμος είναι να θέλουμε τον πόλεμο», το Αιγαίο θα γεμίζει κουφάρια και ο θάνατος θα είναι ο μόνος νικητής.

Έχοντας προφανώς κατά νου τους δισταγμούς του Έκτορα πριν από τη μονομαχία με τον Αχιλλέα, μια στιγμή δειλίας πράγματι, μας παρουσιάζει τον πολεμιστή σε ένα παραληρηματικό μονόλογο γύρω από

την έννοια του άντρα και της ανδρείας, την σχέση του άντρα και του πολέμου. Ο πόλεμος, κραταιός εραστής του άντρα, ζητάει το σώμα του κι αυτός το δίνει: «Τού έδωσα /το καλύτερο /και ομορφότερο/Κι έγινε δικό του/Και γίναμε ένα με τον πόλεμο/Εγώ κι αυτός /αγκαλιαστήκαμε/Κι αγαπηθήκαμε [...] Και με πήρε /Και δεν με άφησε /σε κανέναν άλλον /και για κανέναν άλλον. Τέλος ο μικρός Αστυάναξ, το θύμα της σκληρότητας των Ελλήνων, ο πιθανός διεκδικητής του θρόνου και ο εκδικητής της καταστροφής, που τον πέταξαν από τα τείχη δέκα χρόνων μοναχά, είναι ένα αγοράκι που θέλει να γίνει άντρας μόνο για χάρη του πολέμου «Δεν πολέμησα/Δεν πρόλαβα/Δεν θα πολεμήσω ποτέ/Αν έχω λύπη/είναι μόνο γι' αυτό/Δεν κράτησα όπλο/Αληθινό.

Στο «Τρωάς» οι τρεις γενιές συμφύρονται σε ένα λόγο θαυμαστικό του πολέμου, παρόν-παρελθόν-και μέλλον τού παραδίνονται, τον επιβάλουν, κανείς δεν έχει γλιτωμό από τον παραλογισμό, από την βία. Ακόμα κι όταν ντύνεται την ποίηση, ο πόλεμος είναι το αντίθετό της, δηλαδή καταστροφή.

Ο Στρούμπος, ως αναμενόμενο, απέφυγε τις εύκολες αναφορές στην επικαιρότητα. Είδε το έργο ως μια στιβαρή ποιητική αναζήτηση της οντολογικής διάστασης του πολέμου, του πολέμου ως οδού αυτογνωσίας, που αρνείται ο άνθρωπος, γι' αυτό διαιώνίζει τον πόλεμο. Και σκηνοθέτησε λιτά αλλά υποβλητικά, αναδεικνύοντας την οικουμενικότητα και την διαχρονικότητα του ζητήματος και μεταφέροντας έμμεσα στην σκηνή το μόνο ερώτημα: ποιος είναι ο άνθρωπος και ποιο το νόημα;

Ευτύχησε να έχει συνεργάτη στο όραμά του, έναν ακάματο και λεπτολόγο ηθοποιό, τον Δαβίδ Μαλτέζε. Γεωργιανός στην καταγωγή, ζει και εργάζεται εδώ και πολλά χρόνια στην Ελλάδα, με άψογα, αξιοζήλευτα ελληνικά, έχει ο ίδιος βιώσει την δύσκολη εμπειρία των πολέμων και της μετανάστευσης. Ηθοποιός με στέρεη γνώση του σωματικού θεάτρου, συνεργάτης από καιρό του Στρούμπου, απόλυτα κυρίαρχος του σώματός του, συναίρεσε την προσωπική εμπειρία με τα απαιτούμενα από το κείμενο και μετέτρεψε επί σκηνής το σώμα του σε πεδίο της Ιστορίας. Τα τρία πρόσωπα που ερμηνεύει υλοποιούνται μπροστά στα μάτια μας διακριτά στο πρώτο μέρος, ενώ στο δεύτερο, όταν το κείμενο οδηγεί στο να «διαβάσει» το ένα το άλλο, καταλήγει σε ένα ερμηνευτικό στρόβιλο,

που μοιάζει το σώμα του από τη μια να κόβεται στα τρία και την ίδια στιγμή το ένα και ίδιο σώμα να γεννά τα άλλα δύο, ξανά και ξανά. Πραγματικά ένας ερμηνευτικός άθλος που απαιτεί απόλυτη συγκέντρωση και τρομερή ενέργεια. Θεωρώ πως είναι μια ερμηνεία αναφοράς.

Το σκηνικό, το οποίο όπως και τα κοστούμια, είναι δουλειά του σκηνοθέτη, είναι γεμάτο μικροπράγματα που θυμίζουν διάλυση και καταστροφή: πεταμένα χαρτιά, μια γραφομηχανή, ένας σπασμένος καθρέφτης, ένα ζευγάρι παπούτσια. Ένα πιάνο «πειραγμένο», ανοιχτό, γεμίζει ήχους την σκηνή, ήχους στριγκούς ή απαλούς, ωραίες αναγνωρίσιμες μουσικές ή νότες που στροβιλίζονται έκπληκτες και τρομαγμένες. Η Έλλη Ιγγλίζ, που επιμελήθηκε τη μουσική επένδυση με πραγματική γνώση, συνέπεια και τόλμη, βρίσκεται όλη την ώρα πάνω στη σκηνή, δεν σταματά λεπτό να παράγει ήχους. Και να τραγουδά. Ριζίτικα τραγούδια. Η ανατολή εισβάλλει μυστηριώδης και γενναία στο δυτικό μουσικό σύμπαν, τονίζοντας το πανανθρώπινο του θέματος. Η ερμηνεία του Μαλτέζε πλουτίζει από την παρουσία της Ιγγλίζ. Ο Κώστας Μπεθάνης φώτισε με κίτρινους τόνους και αναδεικνύοντας τον σπαραγμό και την αναζήτηση.